

Samenwerkend leren in de les LO

Leren samenwerken is een belangrijk onderwerp in de lessen op school en zeker in de lessen LO. Er is in de afgelopen decennia veel aandacht geweest voor dit onderwerp. Nog steeds staat het hoog op de nascholingsagenda en is het een aandachtspunt tijdens studiedagen.

Door: Maarten Massink

In de jaren negentig is er door het APS veel aandacht besteed aan dit onderwerp. De uitgaven *Effectief leren in de les* (1996, Wolters-Noordhoff) en *Samenwerkend leren* (1997, Wolters-Noordhoff) door Sebo Ebbens, Simon Ettekovén en Jos van Rooijen zijn handreikingen voor docenten. Deze handreikingen helpen samenwerkend leren vorm te geven. Deze zijn niet speciaal voor de LO-les geschreven maar zijn daarin zonder meer toepasbaar. In dit artikel, en in een artikel in het praktijkkatern, wil ik aan de hand van praktijkvoorbeelden aangeven hoe deze handreikingen in de LO-les gestalte kunnen krijgen.

Waarom samenwerkend leren?

Er zijn verschillende redenen aan te voeren waarom samenwerkend leren belangrijk is:

- het is onvermijdelijk praktijk in de klas waar leerlingen samen leren
- het maakt leerlingen actiever in het leerproces
- het leren van elkaar is effectiever door veelvuldige feedback
- het ontwikkelt het zelfstandig leren
- sociale vaardigheden ontwikkelen is nodig voor latere studie en beroep.

Het is praktijk in de klas

Leerlingen zitten samen in een klas en moeten met elkaar opdrachten uitvoeren. Het is onvermijdelijk, zeker bij LO, dat ze opdrachten samen moeten uitvoeren. Ze zijn vaak van elkaar afhankelijk in allerlei (bewegings)situaties: als tegenspeler, als medespeler, in rollen als hulpverlener, coach, scheidsrechter, jury, bij het samen dingen bedenken (ontwerpen) en uitvoeren zoals bij dansen en acrobatiek. Structuur geven aan verschillende vormen van samenwerken kan de effectiviteit van het samenwerken verhogen.

Samenwerken gaat soms natuurlijk (en goed), maar kan ook conflict opleveren. Daar kun je het samenwerken juist van leren. De kans op conflicten is voor sommige docenten echter reden het samenwerken zoveel mogelijk te vermijden of te beperken. Dit kan een tijdelijke oplossing zijn (rustperiode). Maar op langere termijn is het onhoudbaar en onwenselijk. Leerlingen zullen moeten leren samenwerken, omdat ze nu eenmaal met elkaar in een klas zitten en ook in hun verdere leven (studie, beroep, relatie) in samenwerkingsverbanden actief zullen zijn.

Het is belangrijk gebruik te maken van de kansen die er liggen in de lessen om samenwerken onder de aandacht te brengen. Samenwerken krijgt betekenis als het tijdens vaklessen bijdraagt aan de kwaliteit van de opdracht. 'Losse' samenwerkingsopdrachten tijdens mentoruren of studielessen die alleen worden gedaan om het samenwerken te leren, hebben in het verleden regelmatig tot motivatieproblemen geleid bij leerlingen zowel als docenten die deze opdrachten moesten geven. Opdrachten moeten betekenis krijgen in vaklessen met kansen op, en noodzaak tot samenwerken tijdens de vaklessen. Het samenwerken beïnvloedt slechts dan direct het groepsresultaat en het individueel leren. In het praktijkkatern van dit blad geven we voorbeelden van deze opdrachten in de les LO.

Het maakt leerlingen actiever

Door leerlingen een rol te geven in het samenwerken worden ze niet alleen actief als beweging maar ook in het regelen. Leerlingen worden uitgedaagd en aangesproken op het aan elkaar leren van de leerstof. Voor veel leerlingen wordt de leerstof interessanter als ze een rol krijgen in het overbrengen ervan. Het is een graadmeter in de les als leerlingen die geblesseerd zijn het vanzelfsprekend vinden dat ze worden ingeschakeld in een andere rol dan beweging. De docent heeft een andere opdracht voor ze klaar, waar ze als vanzelfsprekend mee aan de slag gaan. Een blessure betekent niet dat je niet actief kunt zijn in het samenwerkend leren. Dit is een 'cultuur' die je zorgvuldig kunt opbouwen in je les en ook samen in je vakgroep kunt afspreken. Vuistregel is dat als je geblesseerd bent, je niet passief aan de kant zit (of erger in het toestelhok) als toeschouwer. Je krijgt (vraagt?) een rol als jury (noteren), coach, scheidsrechter, organisator, instructeur....

Ook als iedereen actief is als beweging is het goed leerlingen te stimuleren elkaar te coachen, jureren, scheidsrechters, kortom spelend actief te zijn ook in een andere rol. Het is goed ze verantwoordelijk te maken voor het leren van anderen. Dit draagt uiteindelijk bij aan hun eigen leren. Het beste leer je wat je een ander moet uitleggen. Ieder kan hierin natuurlijk zijn eigen talent verder ontwikkelen.

Samen dingen bedenken

En samen uitvoeren

Elkaar instructie geven

Hulp kunnen verlenen en ontvangen

Het stimuleert leren van elkaar

Leerlingen kunnen door goede samenwerking meer leren als ze geleerd hebben elkaar goed feedback te geven. Daarmee zijn ze niet meer alleen afhankelijk van de feedback van de docent die nooit alle leerlingen in een les uitgebreid feedback kan geven. Investeren in het elkaar goede feedback geven betaalt zich dubbel en dwars terug omdat het de feedback van de docent versterkt en uitbreidt (mits goed toegepast). Bovendien leert degene die de ander coacht beter zich de leerstof eigen te maken.

Leerlingen leren op een goede wijze elkaar aanwijzingen te geven en te ontvangen. Dit gaat niet vanzelf. Je zult dit moeten bespreken met de leerlingen. Hoe geef je tips? Hoe kun je sturen door complimenten te geven? Vooral dit is voor leerlingen niet zo vanzelfsprekend omdat ze vaak de hele dag proberen elkaar (verbaal en non verbaal) te overtreffen. Hoe maak je nu die ander belangrijk, en plaats je niet jezelf op de voorgrond?

Het ontwikkelt zelfstandig leren

Door duidelijke structuur aan te brengen in opdrachten en taken te geven, kunnen leerlingen leren in enigermate zelfstandig te werken. In het begin zal dat met gesloten opdrachten gebeuren. De artikelen uit België die in dit blad hebben gestaan zijn daar voorbeelden van ('Sporteducatie in het zwemonderwijs: een aanpak voor een lesperiode crawl' een artikel in LO 9 2012 door Peter Iserbyt e.a.). Naarmate het samenwerken en de zelfstandigheid vordert zullen de opdrachten

meer open zijn. Ook zelfstandig leren moet je leren en een kans geven om te ontwikkelen. In het praktijkkatern worden voorbeelden beschreven van open en gesloten opdrachten.

Het zelfstandig leren van leerlingen stelt de docent beter in staat specifiekere en gedetailleerde instructie te geven op microniveau omdat de leerlingen meer verantwoordelijkheid krijgen bij het uitvoeren van de activiteiten en het verloop van de les. De docent is in de trits 'loopt 't', lukt 't', leeft 't', minder nadrukkelijk bezig met loopt 't en kan zich meer bezighouden met het leren van leerlingen (lukt 't, leert 't). Het gebruik van didactische hulpmiddelen als kijk- en taakwijzers en/of lesbrieven kunnen daarbij een goede ondersteuning zijn.

Het ontwikkelt sociaal-communicatieve vaardigheden

In de samenleving is het kunnen samenwerken een belangrijke succesfactor; zowel in vervolgstudies als in verschillende beroepen. Sociale vaardigheden zijn vaak doorslaggevend voor het maatschappelijk functioneren. Daarmee is het zeker de moeite waard binnen school en ook binnen LO daar structureel aandacht aan te besteden.

Hiermee komt een aantal vaardigheden aan de orde dat een rol speelt bij samenwerkend leren. Er zijn talloze situaties juist in ons vak te bedenken waarin je kunt aanhaken op samenwerkend leren en gebruik kunt maken van concrete situaties waarin leerlingen van elkaar afhankelijk zijn. Zonder tegenstander geen spel, zonder medespeler geen samenspel, zonder publiek of jury geen demonstratie, zonder hulpverleners geen uitdagingen aangaan in spannende beweegsituaties als turnen. >>

Contact:

m.massink1@upcmail.nl

Ik ben een kanjer in samenwerken!

A Je bent nog niet begonnen	B Je bent op weg	C Je bent er bijna	D Je bent een kanjer!	Kanjerafspraken
Ik wacht af of wil niet met sommigen	Ik werk met zelf gekozen leerlingen	Ik werk met aangewezen leerlingen	Ik zoek juist verschillende leerlingen	1 Ik werk samen met iedereen
Ik werk zoveel mogelijk in mijn eentje	Ik werk samen om te winnen	Ik werk samen voor plezier en prestatie	Ik werk samen voor plezier en verbetering	2 Ik werk samen voor plezier en om te leren
Ik overleg niet of mopper juist op anderen	Ik zeg rustig wat ik niet leuk vind	Ik luister en geef tips voor verbeteringen	Ik stel vragen, geef tips en complimenten	3 Ik overleg op een prettige manier

Afbeelding 1

Te leren vaardigheden die aan bod kunnen komen zijn:

- actief kunnen luisteren
- op je beurt wachten
- dankjewel kunnen zeggen
- materiaal kunnen delen
- bij de groep kunnen blijven
- oneens kunnen zijn met een idee in plaats van met een persoon
- gericht hulp kunnen vragen
- hulp kunnen verlenen en kunnen ontvangen
- aanwijzingen kunnen geven maar ook op kunnen volgen
- complimenten maken en ontvangen
- elkaar aanmoedigen
- werkruimte kunnen delen...

Deze lijst met vaardigheden is zeker niet volledig. Het zal niet meevallen hier een structuur in aan te brengen. Wat wel lukt is binnen bepaalde activiteiten kansen benutten een bepaalde samenwerkingsvaardigheid die automatisch uit de activiteit volgt expliciet aan de orde te stellen en te bespreken, belangrijk te maken. Een voorbeeld van een beoordelingsformulier waarmee een aantal van deze vaardigheden onder de aandacht van leerlingen wordt gebracht is te zien in afbeelding 1 (Bron: OSG de Meergronden, Almere)

Ik hoop met voorbeelden in het praktijkkatern ('Samenwerkend leren in de praktijk') aan te tonen dat de kansen in ons vak hiervoor legio zijn.

Sociale vaardigheden als tweede doel

Hiermee is het belang van samenwerken aangegeven. Hoewel samenwerkend leren en leren samenwerken erg belangrijk is, is het geen doel op zich. Je kan het niet los zien van de activiteit of de te leren les. Er is een tijd geweest, zoals aangegeven in de inleiding, dat er lessen gemaakt werden (mentorlessen) om te leren samenwerken. Samenwerken dient gekoppeld te blijven aan leeractiviteiten. Resultaatgericht. Het eindproduct, het leerresultaat staat voorop. Samenwerking kan daarin een krachtige bijdrage leveren, geëvalueerd en ook beoordeeld worden. Als het daarin betekenis krijgt wordt het een krachtig middel. Want dat is het: een middel om tot een resultaat te komen, zowel in studie- als beroepssituaties.

Goede samenwerkingsopdrachten zijn contextgebonden. De aandacht gaat uit naar effectief leren in de les en samenwerken helpt daarbij. Er zijn in de LO-les specifieke situaties waarin leerlingen regelende rollen kunnen uitvoeren die logisch voortvloeien uit de situatie. Deze rollen kunnen we expliciteren en gebruiken om leerlingen te leren samenwerken.

In het praktijkkatern ga ik met praktijkvoorbeelden in op de vraag hoe je samenwerkend leren aan de orde kunt stellen en welke sleutelbegrippen daarbij een rol spelen.

Foto's: Hans Dijkhoff

Bron

Ebbens, S., S. Ettekovén, J. van Rooijen (1997) *Samenwerken leren*. Groningen. Wolters-Noordhoff. ◀